

Kratylos: Gerçekliği Araştırmanın Aracı Olarak Dil

Hasan ASLAN¹

Özet

Platon, *Kratylos* diyalogunda "adların doğruluğu" sorununu konu eder. Hem, bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasındaki "doğruluk" ilişkisinin bir "uzlaşım" konusu olduğunu ileri süren *uzlaşımçı* dil yaklaşımını, hem de, bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasında "doğal" bir "doğruluk" ilişkisi bulunduğunu ileri süren *doğalcı* dil yaklaşımını eleştirir. Platon, *uzlaşımçı* ve *doğalcı* dil anlayışlarının her ikisinin de gerçekliği araştırmanın aracı olan *diyalektik* yöntemi olanaksızlaştırdığını göstermek ister. Bu makalede, Platon'un, *Kratylos* diyalogunda, dili, gerçekliği araştırmanın *heuristic* bir aracı olarak ele aldığı ileri sürülmektedir.

Anahtar kelimeler; Platon, dil, uzlaşımçılık, doğalcılık, doğruluk, bilgi

Abstract

Cratylus: Language as an Instrument of Inquiring the Reality

Plato, in *Cratylus*, raises the question of the "correctness of names". He criticizes both the *conventionalist* view, which holds that "convention", to use a word "to name" something, is "correct" way of "naming"; and the *naturalistic* view that holds that there is a "natural" relation between a "name" and the thing "named". Plato discusses that if *conventionalist* view or *naturalistic* view of language as taken to be correct then the method of *dialectic* as the inquiring the nature of things becomes impossible. I argue that Plato's aim is to develop view of language that conceives language as a *heuristic* instrument of inquiring the nature of things.

Key words; Plato, language, conventionalism, naturalism, truth, knowledge

Platon'un *Kratylos* diyalogu, "Bir ad ile o adın nesnesi arasındaki ilişki nedir?" sorusu ekseninde döner. Platon bu soruya, adların bir *uzlaşım*, anlaşma işi olduğunu savunan Hermogenes'in *uzlaşımçı* yaklaşımı ile adların, adı oldukları şeylerin *içkin* gerçekliğine denk düştüğünü savunan Kratylos'un *doğalcı* yaklaşımını Sokrates aracılığıyla eleştirerek yanıt arar. Ancak, bu soruya Platon'un *Kratylos*'da verdiği yanıtı anlamak için Platon'un *epistemolojik* ve *ontolojik* kaygılarını göz önünde bulundurmak gerekir. Platon *Diyalog* boyunca, bir yandan epistemolojik olarak bilginin öğrenilebilir, öğretilbilir olduğunu, dolayısıyla bu tür bir bilginin yöntembilimsel olanaklılığını sağlamayı, diğer yandan da bu tür bir bilginin dayanağı olarak varsaydığı gerçeklik için ontolojik bir

¹ Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

temeli oluşturmayı gözetir. Dolayısıyla, Platon'un dil anlayışı, onun bu *epistemolojik* ve *ontolojik* kaygısıyla bağlantılı olarak ele alınmalıdır.

Her ne kadar *Kratylos*'un konusu, özelde "adların doğruluğu" üzerine görünse de, diyalog genelde dil ile bilginin varlıkla ilişkisini ele alır. Bu bakımdan *Diyalog*'da yalnızca *adların* değil, *sıfatların*, *fiillerin* de doğruluğunun konu edilmesi keyfi değildir. Özellikle *etimolojik* çözümleme bölümünde bu açıkça görülür (391b-427). Platon *dilden* söz ettiğinde yazılı dilden daha çok konuşulan dilden söz eder. Bunu *harflerin* adını incelediği, ayrıca temel adları harfler ile hecelere çözümlenip açıkladığı bölümlerde açıkça görürüz (393e, 426c-427d). "Ad" bu bakımdan Platon için, bir "söz", bir ses, fonetik bir birimdir. Dolayısıyla *Kratylos*'un sorunu yeniden şöyle kurulabilir: Bir "ad" (bir söz, bir ses, fonetik bir birim) ile "adlandırılan" şey arasında ne türden bir ilişki vardır?

Platon bu soruya önerilmiş iki başat yaklaşımı ele alıp eleştirerek epistemoloji ve ontolojiyle bağlantılı bir dil yaklaşımı geliştirir. Ele aldığı yaklaşımlardan biri *Diyalog*'da Hermogenes'in savunduğu *uzlaşımçı* dil anlayışıdır. Bu anlayışa göre bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasındaki ilişki, bir tür "uzlaşma", anlaşma işidir (384d-e). Diğer yaklaşım ise *Kratylos*'un savunduğu *doğal* dil anlayışıdır. Bu anlayış ise bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasında *içkin* bir "doğruluk" olduğunu varsayar. "Ad"ı, "adlandırılanın" bir tür "benzeşimi" olarak ele alır (428e). Platon *Diyalog* boyunca, bu iki yaklaşımın savlarından çok, onların dayandığı kısmen örtük epistemolojik ve ontolojik varsayımları çürütmeye çalışır. Bu bakımdan, Platon'un açıkça bir *dil kuramı* önermediği düşünülebilir. Ancak Platon'un *Diyalog*'da açıkça bir dil kuramını savunmaması, Platon'un herhangi bir dil kuramını, epistemoloji ve ontolojiyle doğrudan ilişkili görmesinden ötürüdür. Platon herhangi bir dil kuramının epistemolojinin ve ontolojinin önüne geçmesini istemez. Platon, ne Hermogenes'in *uzlaşımçı* yaklaşımının ileri sürdüğü gibi gerçeklikle dil arasındaki olası bir ilişkiyi büstün "keyfi", ne de *Kratylos*'un doğalcı yaklaşımının varsaydığı gibi gerçekliği dilin (adın) birebir "benzeşimi" olarak görür. Her iki yaklaşımın doğru yanlarını epistemolojik (bilgisel) ve ontolojik (varlıksal) temellere taşıyarak, bu iki yaklaşımın dışında ayrı bir yol bulmayı dener.

Adların bir *uzlaşım* konusu olduğunu savunan Hermogenes'e göre bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasındaki ilişki bir "uzlaşım", bir anlaşma ilişkisidir (384d). Yakından bakıldığında bu yaklaşım iç içe geçmiş üç sav içerir. İlkin, bir adın, bir şeyi adlandırması için "uzlaşım" ya da anlaşma dışında herhangi bir ilke yoktur. Bir adın, bir şeyin adı olması için "uzlaşım", anlaşma "yeterli koşul"dur (a.e.). İkincisi, "herhangi bir kimse herhangi bir adı, herhangi bir şeyi adlandırmak için kullanabilir" (a.e.). Hermogenes'in ikinci savı birinci savından türer. Eğer "uzlaşım" yeterli koşul olursa, o zaman bir "ad" ile bir "şey" arasında "uzlaşım" sağlayarak, o şeyi o adla çağırabiliriz. Hermogenes'in yaklaşımını daha da belirginleştirmek için Sokrates Hermogenes'e, "bir adın bir kişi ya da devlet (kent halkı) tarafından konmasında bir ayırım olup olmadığını" sorar (385a). Üçüncü sav da Hermogenes'in bu soruya yanıtıyla belirir: "Herhangi bir kimse bir şeyi adlandırmak için kullanılan bir adı, rasgele bir şeyi adlandırmak için de kullanılabilir." (385a-b). Platon *uzlaşımçı* yaklaşımın bu savlarını ayrı ayrı çürütmek yerine, uzlaşımçılığın temel epistemolojik ve ontolojik varsayımını hedef alır. Eğer Hermogenes'in uzlaşımçılığı "doğruluk" ve "yanlışlık" diye bir şeyin olduğunu kabul ediyorsa, uzlaşımçı adlandırma yaklaşımı "yanlışlık"tan söz etmeyi gerektireceğini belirtir (385b-d). Ancak Hermogenes "doğruluk" ve "yanlışlık" diye bir şey olmadığını

varsayıyorsa o zaman da Protagoras (*İnsan her şeyin ölçüsüdür.*) ile Eutydemos'un (*Her şey herkesçe hep doğrudur.*) yaklaşımına düşeceğini dile getirir (386a,d).

Platon, Hermogenes'in uzlaşımçı dil yaklaşımın dayanağı olan Protagorasçı aşırı göreceliğine karşıdır (386e). Bir "şeyi", bir insanın bir adla, başka bir insanın bir başka adla adlandırması Protagorasçı uzlaşımçılığa göre aynı ölçüde "doğrudur". Bir "şeyin" değişik adlarla adlandırılmasının o şeyin "doğasıyla", "gerçekliğiyle" herhangi bir ilişkisi yoktur. Dolayısıyla bir şeyin adının "doğruluğu", o şeyin "doğasına", "gerçekliğine" değil doğrudan "uzlaşım" bağlıdır. Ancak şeylerin doğasına, gerçekliğe ilişkin araştırma yöntemi açısından Platon böylesi bir durumun, iletişimin, *diyalektik*in zeminini ortadan kaldıracığından, şeylerin doğasını, gerçekliği araştırmanı yolunu da kapatacağını düşünür. Sözcüklerin "ortak", "kalıcı", "uzlaşımış anlamlarının" yokluğunda, "şeylerin doğasına", "gerçekliğe" ilişkin konuşma olanağı da olamayacaktır. Platon "nesnelerin bize bağlı olmayan, kendi kalıcı gerçeklikleri" olduğunu varsayar (a.e.). Dolayısıyla "konuşma da bir eylem olarak nesnelerin bu kalıcı, doğal gerçekliklerine uygun düşecek araçla yapılırsa başarılı olacaktır" (387c).

Her ne kadar Platon "mutlak gerçeklik" düşüncesine sahipse de burada *formlar* kuramından doğrudan söz etmez. Bununla birlikte Platon konuyu daha geniş bir bağlama taşır (387a). "Doğruluk" kavramını epistemolojik ve ontolojik bağlama çekerek doğalcı ve uzlaşımçı yaklaşımın yol açacağı sonuçlardan sakınmaya çalışır. Bu bakımdan dil ile ilgili kurduğu benzetmeler önemlidir.

Platon adların "doğru" ya da "yanlış" tümceler oluşturulmasındaki işlevini, bir aracın işlevine benzetir. Nasıl ki bir aracın, onu kullandıktan bağımsız bir işlevi varsa benzer bir biçimde tümcelerin "doğrulukları" ya da "yanlışıkları" da herhangi bir kimseye bağlı değildir. Bir tümcenin doğruluğu o tümceyi oluşturan bütün öğelerin doğruluğuna bağlı olduğundan, o tümcenin içindeki adların da kişilere bağlı olmadan doğruluğunun olması gerekir. Platon, adlandırmanın, bizim keyfimize bağlı olmayan, uygun bir yolla doğal olarak yapıldığını, *araç benzetmesini* genişleterek tartışır.

Platon'a göre, "araç kullanma eylemi" ile "şeylerin doğası" arasında zorunlu bir ilişki vardır. Eğer "şeylerin doğası ile eylem arasında zorunlu bir ilişki olmazsa başarısız oluruz, araç da bir işi yaramaz". Örneğin, "bir kesme eylemi şeyin doğası tarafından belirlenir, uzlaşım ya da anlaşma gibi başka şeylerle değil. Bu, bütün eylemler için geçerlidir." (387b). "Konuşmak da şeylerle ilgili bir eylemdir, adlandırmak da konuşma eyleminin bir parçasıdır." (387c). Dolayısıyla bütün eylemler için geçerli olan şey doğal olarak adlandırma için de geçerli olacaktır. Ad, adlandırma eyleminin aracıdır. "Bir araç olarak ad ne işe yarar?" (388b). Platon'un bu soruya verdiği yanıt önemlidir: "Birbirimize bilgi verir, bir şeyler öğretir, nesnelere birbirlerinden doğalarına göre ayırt ederiz." (a.e.). Bu yanıt, Platon'un yalnızca adların ne işe yaradığına değil, aynı zamanda dilin ne işe yaradığına *Diyalog*'da verdiği yanıtın önemli bir ipucudur.

Platon'un, araçla (ad) eylem (adlandırma) arasındaki ilişkiyi açıklarken güttüğü epistemolojik kaygı, "araç yapımı" (ad yapmak, ad vermek, ad kurmak) işini açıklarken daha da öne çıkar. Platon "ad verme" işini "araç yapma" işiyle kıyaslar (388d-e). Nasıl ki aracı, araç ustası yapmaya yetkinse "ad yapma", "ad kurma", "ad uydurma" işine de bu işin ustası yetkindir (a.e.). Platon "ad kurma" işinin ustaları olarak "yasa koyucuları" görür (388e, 389e). Ancak, yasa koyucuların ad verme işini, *diyalektik*çinin yani *filozofun* gözetiminde yapmasının zorunlu olduğunu belirtir (390d). Bu, Platon'un filozoflara bir *jesti* olarak anlaşılmalıdır. Platon'un ad kurma işinin filozofların gözetiminde, dene-

timinde yapılmasını zorunlu kılmasının nedeni, dili, epistemolojinin *heuristic* bir ögesi olarak görmesinde yatar. Platon'un, doğalcı dil yaklaşımını eleştirisi bunu daha da açıklar kılmaktadır.

Kratylos adların "doğal" olduğunu, bir "uzlaşım" ya da anlaşma işi olmadığını daha- sı. adların hem Yunanlılar hem de yabancılar için aynı doğruluğu ya da gerçekliği içerdiğini ileri süren *doğalcı* bir dil yaklaşımını savunur (383b). Öyle ki, Kratylos'a göre eğer bir kimsenin adını ya da "bir şeyin adını yanlış söylersek, boş sesler çıkarmaktan başka bir şey yapmış olmayız" (429c-430a). Kratylos'un aşırı doğalcı görüşü, adları adlandırdıkları şeylerin *eşbiçimi* olarak ele alır. "Bir adı yazarken bir harf çıkarır, bir harf eklersek ya da bir yanlışlık yaparsak o ad yalnızca yanlış yazılmış olmaz, o ad yazılmış bile sayılmaz, ad adlıktan çıkar başka bir şey olur." (432a). Bir ad kullanılacaksa, o ad "kesin" olarak "doğru" kullanılmalıdır. Bu doğalcı yaklaşıma göre, "yanlış olan bir ad, ad sayılmadığından" anlamsız olacak dolayısıyla da, "anamlı bir yanlış" yer olma- yacaktır.

"Anlam" konusu Platon'un güttüğü epistemolojik kaygı için önemlidir. Çünkü "bir- birimize bilgi vermek, bir şeyler öğretmek, şeyleri doğalarına göre birbirinden ayırt et- mek" bütünüyle diyalektik bir iştir. Bu bakımdan, "öğrenme", "öğretme", "şeyleri ayırt etme", kaçınılmaz olarak "doğru ve yanlış konuşmayı" içerir. Eğer "anamlı yanlış ko- nuşma" doğalcı yaklaşımın ileri sürdüğü gibi dışlanırsa, *diyalektik* de olanaksızlaşır. Platon, karşı örneklerle "anamlı yanlış"ın olanaklı olduğunu gösterir. Bir örnek olarak, "Smikrion'un oğlunun Hermogenes olarak çağrılmasının yanlış olduğunu ama anlam- sız olmadığını" verir (429e). Verdiği diğer bir örnek ise "resim" ile "ad" arasında ben- zetmeye dayanır. Bir "erkek resmi bir erkeğe", bir "kadın resmi de kadına" bağlanır. Bunun tersi de olasıdır, "erkek kadına, kadın da erkeğe" bağlanabilir. "Erkek resmini erkeğe", "kadın resmini de kadına" bağladığımız birinci durumda "doğru", tersi durum- da da "yanlış" yapmış oluruz. Biri "yanlış" diğeri "doğru" olmasına karşın "her iki ben- zetme de anlamlıdır". Eğer "bir kimseye erkek resmini gösterip bu resmin bir kadın resmi olduğunu söylersek, anlaşılabilir ama yanlış bir şey söylemiş oluruz" (430b-d).

Kratylos'un doğalcı dil anlayışına göre her adın "doğasında" içkin bir "doğruluk" olduğundan, "uzlaşım" ya da anlaşmayla konulan adlar aslında "ad" (gerçek) bile değildir. Adların "içkin" doğruluğu herkes için "aynı" olduğundan "uzlaşım" ya da anlaşma bu içkin doğruluğa şu ya da bu biçimde etki edemez. Kratylos'un aşırı doğalcı yaklaşımı sözcükleri, yönletimlerine öylesine tutsak eder ki sözcükler hareketsiz, diğer bir deyişle işlevsiz duruma gelir. Bu aşırı *doğalcı* yaklaşım "yanlış yapmayı", "öğren-meyi" dolayısıyla "diyalektiği" olanaksızlaştırır. Platon'a göre *diyalektiği* olanaksızlaştı- ran, bu doğalcı dil anlayışının, *dil* ile *gerçeklik* arasında temelde varsaydığı ilişkidir. Diğer bir deyişle, *doğalcı* dil anlayışının dayandığı *ontolojik* varsayım, "şeyleri bilme- yi", "öğrenmeyi" olanaklı kılacak bir *epistemolojiye* olanak tanımaz.

Platon, bu *epistemolojik* olanağı sağlayacak bir *ontolojiyi* *Diyalog*'da sürekli canlı tutar. Platon'un "dil" ile "gerçeklik" arasında bu amaçla varsaydığı ilişki, "ad kurma" işinin nasıl yapıldığını açıklarken belirginleşir. Platon daha önce kullandığı *araç analoji- sini* sürdürür. Nasıl ki bir araç yaparken, "aracın uygunluğunu yapılacak işin doğası belirliyorsa", "adlandırılacak şeyin doğası" da "ad yapmayı" benzer bir biçimde belirler (389a-d). Platon'un bir "ad" ile o adın "adlandırdığı" şey arasında kurmaya çalıştığı ilişki Hermogenes'in uzlaşımçı ad verme yaklaşımının açıkça karşısındadır. Ancak Pla- ton'un yaklaşımı Kratylos'un doğalcı yaklaşımından da ayrılır. Kratylos adların "doğru"

ya da “yanlış” olduğunu, “ad” ile o adın “adlandırdığı” şey arasında bir “tekabül” ilişkisine dayanarak ileri sürer. Platon ise “adlandırma eyleminin doğruluğundan” ya da “yanlışlığından” söz eder ki bu Kratylos’un yaklaşımından temelden ayrıldığı noktadır. Bir aracın yapımında usta, aracın düşüncesindeki “doğru” yani “ideal” tasarıma göre yapmaya çalışır (389b). Bu, Platon’a göre “her türlü araç yapımı” için, dolayısıyla “ad yapımı” için de böyledir (389e). Bir adın uygun biçimde kurulup kurulmadığına karar verecek olan da o “adı kullanandır”.

Ancak burada Platon’un sözünü ettiği “dil kullanıcısı”, dili kullanan herkes değil. dile dolayısıyla adlarla işi olan yani “sorma, yanıtlama sanatını bilen, diyalektikçidir” (390d). Platon’un, “yasa koyucunun adları uygun biçiminde kurabilmesi için diyalektikçinin yani filozofun denetiminde bu işi yapması gerektiğini” ileri sürmesinin arkasında yatan epistemolojik kaygı, filozofun gerçeği araştırmasında dili uygun bir *heuristic* araç olarak kullanması yatar.

Platon’a göre “ad kurma” eyleminin “doğruluğu”, adın “adlandırdığı” şeyle arasındaki “doğal uygunluğa” bağlıdır (390e). Ancak bu “doğal uygunluk”, “ad” ile “adlandırılan” arasında Kratylos’un doğalcı yaklaşımı anlamında bir *tekabül* ilişkisi olarak anlaşılmalıdır. Eğer Platon böylesi bir tekabülden söze diyor olsaydı ne “ad” ile “adlandırılan” arasında “doğal uygunluk”tan, ne de “adlandırma eyleminin doğruluğu”ndan söz etmeye gerek olacaktı. “Tekabül” yaklaşımı “adlandırmayı”, “ad” ile “adlandırılan” arasındaki ilişkiyi “yanlış” ya da “doğru” kılan bir eylem olarak değil, “ad” ile “adlandırılan” arasında birebir “örtüşme”, “benzeşme”, “yansıma” olarak ele aldığından insan etkisine gerek olmayacaktır. Buna kaşın Platon “ad” ile “adlandırılan” arasındaki ilişkiyi bir “eyleme” bağlayarak adlandırmayı doğrudan insan etkisiyle sağlanan bir “doğal uygunluk” işi olarak görür (387a).

Kratylos’un doğalcı dil yaklaşımı da Hermogenes’in uzlaşımçı yaklaşımında olduğu gibi iletişimi, diyalektiği olanaksızlaştırır. Bu doğalcı yaklaşıma göre bir kimse yanlış söyleyemez, çünkü doğru söylenmediğinde yapılan, “boş, anlamsız sesler” çıkarmaktan başka bir şey değildir (429e). Konuşmayı, şeylerin içkin gerçekliğiyle bire bir benzeşime indirgemesi, dili kımıldayamaz bir konuma getirir. Bu kımıldayamaz dil de iletişimi, diyalektiği ya da Platon’un deyişiyle, “birbirimize bir şeyler öğretmeyi” olanaklı kılan hareket alanını ortadan kaldırır.

Buna karşın Platon “öğretmeyi”, “öğrenmeyi” olanaklı kılan hareket alanını, dile “uzlaşım” yer açarak sağlar. “Bazı adların doğruluğunun doğal olmamasına karşın anlamsız olmadıklarını”, “anamlıklarını da uzlaşım ile sağladıklarını” ileri sürerek Platon dile, dil dışındaki şeyler üzerine konuşma alanı tanır (435a-b). Platon’un, dili, iletişime, diyalektiğe olanak sağlayan bir konuma taşıma çabasını, Platon’un amacının uzlaşımçı bir dil yaklaşımı geliştirmek olduğu yönünde yorumlanmıştır. Dahası “*Diyalog*”unu özünün uzlaşımçılığı savunmak” olduğu ileri sürülmüştür (Schofield 1982: 67, 81). Ancak bu yaklaşım Platon’un epistemolojik kaygısını göz ardı eder.

Platon’un çabası *dili, dil dışındaki gerçekliği araştırabilecek heuristic bir araç* kıldır. Platon’un doğalcı dil anlayışına yönelttiği eleştiri, uzlaşımçılığı savunmak adına değil, dile epistemoloji yapma olanağı sağlayacak bir işlev kazandırmak içindir. Bir şeyin adını bilmekle o şeyi bilmeyi özdeş tutan Kratylos’un doğalcı yaklaşımına Platon’un yönelttiği eleştiride bu çaba açıkça görülür. Platon, “adları ilk koyan kişi, bu işi kendi bilgisine göre yapmış olacağından”, “onun yanılmadığının güvencesi” olacak bir dayanak olmadığını ileri sürer (437c). Epistemolojik açıdan, şeylerin doğasını, gerçekliği-

ni soruşturmayı sürdürmeyi olanaklı kılan bir dil anlayışı geliştirmeyi gözeten Platon, doğalcı yaklaşımın daha baştan böylesi bir soruşturmayı kapatan dil yaklaşımına karşıdır. Doğalcı yaklaşımın ileri sürdüğü gibi eğer “adları bilmek”, “şeyleri bilmek”, “gerçekliği bilmek” ise “ad koyucular” bu adları hangi yolla koydular?

Platon *etimolojinin* ad koyma, adlandırma yollarından en önemlisi olduğunun farkındadır. Bu bakımdan *Diyalog*'da *etimolojik* çözümlmeye uzunca yer verir. Platon birçok adı *etimolojik* olarak inceledikten sonra adın adlandırdığı şeyin doğasını dile getirmesi gerektiğini belirtir (322d). Platon, eğer bir ad onu oluşturan sözcüklere, parçalara ayrılırsa öyle bir yere gelinip dayanılır ki, bu öge artık çözümlenmeye gerek kalmaz, der (422a). Platon'un artık çözümlenmeye gerek kalmayan öge olarak ele aldığı bu ‘temel öge’, şeylerin harf ile hecelerde yansıtılan ‘öz’üdür (423e, 424b). Bu harfler ile heceler şeylerin doğasına ‘öykünme’dir. Bununla birlikte Platon adlandırmada “zorunlu” olan öykünmeyle hayvan seslerini öykünmeyi birbirinden ayırır. “Hayvan seslerine öykünme bu hayvanları adlandırmak değildir.” (423c). *Etimolojik* bakımdan adlandırmaya uygun öykünme harfler ile heceler yoluyla şeylerin doğasını öykünmektir. Eğer “bir kimse harflerle, hecelerle her şeyin özünü öykünebilseydi her şeyin doğasını gösterirdi” (423e).

Platon “resim” ile “resmedilen” arasındaki ilişkiyi ele alarak, “öykünme” kavramını açıklamaya çalışır (431c, 432c). Nasıl ki doğada, “resmin öykündüğü nesnelere benzeyen renkler olmasaydı herhangi bir şeye benzeyen resim yapılamazsa”, “adların kurulması için bir araya getirilmesi gereken harflerin de öykünecekleri nesnelere bir benzerlikleri olmasaydı adlar herhangi bir nesneye benzemezdi” (434b). Bir resmi, resmi olduğu şeyle aynı şey olmadığı gibi, *dil* de, *dile getirdiği şeyle aynı şey değildir*. Bir resmin resmettiği şeyle arasındaki benzerlik bir uzlaşım konusudur. Ancak bu uzlaşım, Hermogenes'in sözünü ettiği türden, bir resmi istediğimiz şeye benzetebileceğimiz kadar keyfi bir uzlaşım değildir. Resmedilen, resmin neye benzemesi gerektiğini sınırlar.

Diyalog'da *etimolojik* çözümlenmeye verilen öneme bakılarak Platon'un aslında “dil için *etimolojik* bir temel aradığı” ileri sürülmüştür (Sedley 2003: 23, 29). Ancak, Platon'un *etimolojik* çözümlenmedeki amacı, bir adın adlandırdığı şeyle benzeşimini ileri süren doğalcı yaklaşımla, bir adın salt uzlaşım konusu olduğunu savunan uzlaşımçı yaklaşımın *tutarsız* olduğunu göstermektir (396d-397a). *Etimolojik* çözümlenme şeylerin doğasına ilişkin bulanık sonuçlar doğurur. Dolayısıyla, Platon *etimolojinin* şeylerin doğasını, gerçekliğini araştırmada bir yöntem olamayacağını göstermek ister. *Etimolojik* çözümlenmenin epistemolojik önemi yoktur.

Platon'un dile, “şeylerin doğasını araştırarak” epistemolojik bir araç olarak yaklaşımını *Diyalog*'un sonlarına doğru belirginleşmeye başlar (435e-436b). Platon'un “adların doğruluğuna” ilişkin soruşturması dolaylı bir biçimde şeylerin doğasına (gerçekliğine) ulaşmaya ilişkin bir yöntem araştırması olduğu görülür. Platon, Herakleitosçu *akış* görüşünden yola çıkarak, var olan adlar aracılığıyla şeylerin özünü, gerçekliğini öğrenebileceğimizi savunan Kratylos'a karşı çıkar. Birincisi, eğer “adlardan yola çıkarak şeylerin, nesnelerin ne olduklarına ulaşmaya çalışırsak, “ad kurucular”ın olası yanlışlıklarını da sürdürmüş oluruz. Platon'un ikinci ama birincisinden daha önemli ikinci karşı görüşü ise *ontolojik* ağırlıklıdır. Kratylos kendi görüşünü savunmak için “ad kurucular”ın şeylerin, nesnelerin doğasını, gerçekliğini bildiklerini ileri sürer (436c). Platon'un, Kratylos'un “doğru ad” ile o adın nesnesi arasında kurduğu ilişkiye karşı çıkışının arkasında yatan düşünce, eğer “ad” ile “nesne” arasında doğrudan, dolaylımsız bir karşılama, benzeşme,

yansıtma ilişkisi varsa o zaman “ad” ile “nesne” arasında bir ayırmadan söz edilemeyeceğidir. “Ad” ile “nesne” aynı şey olur! (432d). Bununla birlikte Kratylos’un, “ad kurucuların şeylerin, nesnelere doğasını (gerçekliğini) bildikleri” bundan ötürü “doğru ad” kurdukları savı, şeyleri, adlarının dışında bir başka yolla bilmenin olanaklı olduğunu varsaymayı gerektirir (438b). Eğer Kratylos’un ileri sürdüğü gibi “ad kurucu”, “nesnelere doğasını bildiği” için “doğru” adı kuruyorsa, nesnelere ne olduklarına ilişkin bilgi, nesnelere adlarına ilişkin bilgiyi önceler.

Platon şeylerin doğasının, dilden bağımsız olduğunu düşünür. Şeylerin doğası her hangi bir dilden önce gelir. Dili (adları) bilginin nesnesi olarak gören Kratylos’a karşın Platon şeyleri bilginin nesnesi olarak görür. Şeyler, nesnelere Platon’a göre bilinebilir. Her ne kadar Platon diyalogda *idealar öğretisine* doğrudan değinirse de ona göndermede bulunur: “Söyle Kratylos sence mutlak güzel, mutlak iyi ya da bir başka mutlak şey var mıdır yok mudur?” (439c). Platon “güzellik”, “iyilik” gibi bazı şeylerin kalıcı, değişmez bir doğası olduğunu düşür (439c, 440b). Bilginin olanaklılığı, bu “kalıcı”, “değişmeyen” gerçekliğin varlığına dayanır. “Eğer her şey sürekli değişim durumunda olsaydı bilgi diye bir şey olmazdı.” (440a).

Öyleyse, bu kalıcı, değişmeyen gerçekliğin bilgisi Kratylos’un sözünü ettiği *doğalcı* dil yaklaşımı dışında nasıl dile getirilecektir? Gerçeklik kalıcı, değişmeyen, mutlak bir şey olarak ele alındığında, bu gerçekliği dile getiren sözcüklerin de böylesi bir kalıcılık, değişmezlik, mutlaklık taşıması gerekmez mi?

Platon sözcüklerin “kötü”, “yersiz, kullanılabileceğini ancak bunun “anlamsızlığa” değil “yanlış anlamaya” yol açabileceğini savunur. Ne kadar “yanlış anlamdan” sakınılmaya çalışılırsa çalışılsın, bir dilde “yanlış anlam” olasılığı her zaman vardır. Sözcükler, doğru tümcelere ya da “şeylerin doğasına” denk gelmeseler de kullanılmaya devam ederler. Bu bakımdan Platon hem sözcüklerin “doğruluğunu” salt bir uzlaşım, anlaşma durumuna indirgeyen uzlaşımıcılığın doğruluk anlayışından hem de sözcüklerin doğruluğunu salt tümcelerin içrekliğine, sözcüklerle benzeşik bir duruma indirgeyen *doğalcı* doğruluk anlayışından ayrı bir *doğruluk* anlayışı geliştirir.

Platon’un bu doğruluk anlayışı, “ad” ile “araç” arasında kurduğu benzetmede saklıdır. Platon, bir “ad” ile o adın “nesnesi” arasındaki yönletim ilişkisini, hem uzlaşımıcı hem de doğalcı yönletim ilişkisinin olanak tanımadığı “yanlışlık” kavramına olanak tanıyan ama “doğruluk” olasılığını da çekici güç olarak kullanan bir konuma taşır. Platon “yanlış”a olanak tanıyarak hem *doğalcı* yaklaşımın kıpırdıyamaz dil anlayışından hem de dili büsbütün nesnesiyle doğal ilişkisinden koparan *uzlaşımıcı* dil anlayışından ayrılır. Her iki anlayışta da “öğrenmenin olanağı” ortadan kaldırılmıştır. Çünkü ortada öğrenilecek bir şey bırakılmamıştır! *Doğalcılık* hem adları hem de tümceleri daha baştan “doğru” olmak dolayısıyla “anlamlı” olmak zorunda sayarak, *uzlaşımıcılık* ise “doğruluğu” salt bir uzlaşım, anlaşma işi sayarak “yanlış”ı olanak dışına itmişlerdir. Platon şeylerin bilinebilir olduğunu varsayarak, bu bilme sürecinin doğal olarak içereceği “yanlış”ı yer açar. Platon’un “öğrenmeye”, “öğretmeye” olanak tanıyan bir bilgiye ısrarla yol aramasına bakılarak, “*Diyalog*”un amacının salt epistemolojik bir bilgiyi olanaklı kılmak olduğu” ileri sürülmüştür (Joseph 2000: 86–87). Ancak bu eleştirinin, *Diyalog*’da geliştirilen dil yaklaşımının amacı kavrandığında yerinde olmadığı anlaşılır Doğalcı ve uzlaşımıcı dil anlayışına yöneltilen eleştiriler, Platon’un amacının salt bilgiyi olanaklı kılmak olmadığını gösterir.

Doğalci dil yaklaşımı ve uzlaşımçı dil yaklaşımı bütünüyle yanlış mı? Platon hem doğalci hem de uzlaşımçı dil yaklaşımının belirli ölçülerde doğru olduklarını göz önünde bulundurur. Ne belirli bir "ad" ile o adın "yönletimi" arasında bir "uygunluk" ilişkisi olması gerektiğini ileri süren doğalci yaklaşım, ne de ortak bir dil içerisinde adların bir "uzlaşım", bir anlaşma yönü olduğunu savunan uzlaşımçı yaklaşım bütünüyle yanlış sayılmaz. Ancak Platon, hem doğalci yaklaşımın hem de uzlaşımçı yaklaşımın doğru oldukları yönü içeren *araçsal* bir dil yaklaşımı geliştirir. "Nesnelere adlandırmada doğal bir işleyiş" olabileceğini söyleyerek doğalci yaklaşımdan, "bir adın anlamının, o adın nesnesini belirli ölçüde kapsayıp belirli ölçüde de kapsamadığını" söyleyerek uzlaşımçı yaklaşımdan yana çıkarak her iki görüşün de sınırlılıklarını dile getirir (435a-b).

Platon'un burada göstermeye çalıştığı şey bir "benzetme" ilişkisinde, "benzeyen" şeyler olduğu kadar "benzemeyen" şeyler de olduğudur. Neyin benzediği, neyin benzediği de bir uzlaşım konusudur. Ancak bu uzlaşım Hermogenes'in doğal bir uygunluğu büsbütün dışarıda bırakan, uygunluğu bütünüyle *görece* kılan bir uzlaşım değildir. Çünkü Hermogenesci uzlaşım anlayışına göre bir "ağaç" resminin, bir "insan" resmi olduğunu söylemek olanaklıdır. Ancak Platon'un ileri sürdüğü şey "doğal bir adlandırmada", "ad" ile "nesne" arasında "benzerlik" her zaman olmayabilir, bazı adlar "doğru" bazı adlar da "yanlış" olabilir. Platon "adlar" ile "adlandırdıkları" şey arasında mükemmel bir benzerlik ilişkisinin "ideal" bir dilde gerçekleşebileceğini düşünür. Konuştuğumuz doğal dilde böyle bir benzerlik beklenmemeli (435c-d). Böylesi bir benzerliği Platon *ironik* bulur. "Eğer bir ressam Kratylos'daki her şeyi olduğu gibi Kratylos'un resmi-ne koyabilseydi, bu Kratylos'la, Kratylos'un resmi değil iki Kratylos olacaktı." (432c).

Bütün bir *Diyalog* boyunca kurduğu benzetmelerle, verdiği örneklerle Platon, dilin bir *araç* olduğunu göstermeye çalışır. Dile bu *araçsal* yaklaşım, "dil dışında" ama dille yapılan bir şeyler olduğunu göstermek içindir. "Şeyleri, nesnelere, gerçeği doğasına göre ayırt etmenin, birbirimize bir şeyler öğretmenin" aracı Platon'a göre dildir. Dili, "birbirimize bilgi verip bir şeyler öğretmenin, gerçekliği ayırt etmenin" aracı olarak ele aldığımızda doğrudan bir uzlaşım durumuyla karşı karşıya kalırız. Gerçekliğin şöyle mi yoksa böyle mi olduğu, ileri sürülen uslamlamanın gücüne bağlı olarak değişmez mi? Bilgi olarak öğrettiğimiz ya da öğrendiğimiz şeyler de benzer şekilde ikna etmeye, ya da edilmeye göre değişmez mi? Öyleyse Hermogenesci uzlaşımın dışında dilin *araçsal* işlevi nedir?

Platon'un "uzlaşım" anlayışı doğrudan onun "gerçeklik" anlayışıyla bağlantılıdır. Gerçekliği, Hermogenesci uzlaşım anlayışında olduğu gibi, istediğimiz biçimde ayırt edemeyiz, nasıl ki, "kesme işini uygun bir araçla yapmak gerekirse", gerçekliği de ona uygun düşen bir *araçla* (dille) yapmak gerekir. Diğer bir deyişle, Platon'un "gerçeklik" kavramı, salt isteğimize bağlı, salt "uzlaşımın konusu" bir gerçeklik kavramı değildir. Söz konusu gerçeklik, "salt bir uzlaşım ile belirlenmekten öte kendisini uzlaşımı belirlemeye dayatan" bir gerçekliktir (Boxter 1992: 136-137).

Platon, "doğruluk"tan da böyle bir "gerçekliğe uygunluğu" anlar. Platon'a göre doğruluk, tümceler ne salt bilişsel içeriğine ne de gerçekliğe benzeşimine bağlıdır (Williams 1994: 28-38). "Doğruluk" bu anlamda keyfi bir "uzlaşım" da değildir. Neyin "doğru" neyin "yanlış" olduğunda uzlaşmak, "uzlaşılacak şeyin, gerçeklikle uyuşmasına" bağlıdır. Dolayısıyla gerçekliğin kendisine bağlı kılınan "doğruluk", "düzeltilebilir", "yanlışla açık" bir doğruluktur. Doğruluğun düzeltilebilir olması, gerçekliğin ne olduğu-na ilişkin birbirimize öğretmek yoluyla gerçekleşen *epistemolojik* bir durumdur. Böylece

Platon'un uzlaşım kavramı *epistemolojik* bir uzlaşımaya dönüşür. "Uzlaşım", "gerçeklikle" ters düştüğünde değiştirilecek olan "gerçeklik" değil, gerçekliğe ilişkin uzlaşım"dır. Bu uzlaşım kavramı, *diyalektiğe* olanak tanıyan bir uzlaşım kavramıdır.

Kaynakça

- BOXTER, T. M. S. (1992) *The Cratylus: Plato's Critique of Naming*, Leiden, New York and Cologne.
- JOSEPH, John E. (2000) "Limiting the Arbitrary: Linguistic Naturalism and Its Opposites in Plato's Cratylus and Modern Theories of Language", *Studies in the History of Language Sciences*, 96. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- PLATO (1987) "Cratylus", *The Collected Dialogues*, translated by Benjamin Jowett, Princeton University Press, ss. 421-474.
- SCHOFIELD, Malcolm. (1982) "The Denouement of the Cratylus", *Language and Logos*. eds. Malcolm Schofield and Martha Nussbaum, Cambridge: Cambridge University Press. ss. 61-81
- SEDLEY, David (2003) *Plato's Cratylus*, New York: Cambridge University Press.
- WILLIAMS, B. (1994) 'Cratylus' Theory of Names and its Refutation, *Companions to Ancient Thought 3: Language*, ed. S. Everson, Cambridge University Press.